

verbi gratia, cogitationem internam, vel amorem liberum, et possit per illas elicere duos actus, unum, quo absolute intuetur substantiam Angeli cum suis proprietatibus et alium, quo cognoscit Angelum amantem, nihilominus non componit illos duos actus inter se, ergo ex illo modo cognoscendi per plures species non sequitur compositio. Consequentia est clara, quia ad compositionem non sufficit pluralitas rerum, aut conceptuum, nisi illæ inter se uniantur aliquo modo. Probatur ergo antecedens, quia imprimis per speciem substantiæ absoluto, et simplici actu cognoscitur ipsa substantia, quantum per talem speciem cum tali lumine intellectuali cognoscibilis est, ergo ille actus per se non requirit compositionem cum alio. Deinde per aliam speciem etiam videtur quidditative, et intuitive actus amoris in tali specie, et individuo. Unde quia talis species representat illum amorem, utinhærentem tali voluntati, et ab ea libere manantem, per illam etiam speciem, et unum simplicem, et absolutum actum ab eo productum, videt Angelus actum alterius in concreto (ut sic dicam) id est, videt Angelum amantem, atque adeo videt totum id, quod nos per hanc compositionem significamus, *Angelus amat*. Unde fit, ut actus Angeli per hanc speciem amoris elicitus, non componatur cum alio elicitio per speciem substantiæ Angeli, quia non attingit illam substantiam, ut representatam directe per propriam speciem sui, sed ut representatam oblique per speciem actus amoris. Et optimum signum est, quia licet Angelus actu non cognoscat alium per propriam speciem substantiæ illius, nihilominus actum elicitum per speciem amoris ejus æque integrum, ac perfectum habere potest, et per illam intuebitur eundem Angelum, ut amantem. Sunt ergo illi actus inter se independentes ad invicem, et non acquirunt aliquem specialem modum ex eo quod sint simul vel sejuncti, ergo signum est, non habere inter se compositionem.

8. *Obiectio.* — *Solutio.* — *In citata disputatione quinta de Anima.* — Dices, ergo per speciem amoris cognoscitur quiddid per speciem substantiæ Angeli, et aliquid ultra illam, ergo est perfectior, imo species altera videtur superflua. Respondetur negando absolute primam consequentiam, quia per illam speciem non cognoscitur substantia Angeli directe, sed oblique, ut dixi, et ideo ex vi illius speciei non cognoscitur quidditative, nec cognoscuntur omnes aliæ proprietates ejus, sed cognoscitur tantum, quantum necesse est ad cognoscen-

dum intuitive, et quidditative actum amoris Angeli, et ideo longe perfectior est species substantiæ, et non est superflua, sed maxime necessaria. Adde probabile esse, posse etiam Angelum uti simul utraque specie, ut perfecte et quidditative illud complexum cognoscat, scilicet, Angelum amantem non per compositionem actuum, sed per unum simplicem perfectiorem, quo et substantiam Angeli quidditative, et amorem ejus etiam quidditative cognoscat, ad eum modum, quo de negationibus statim dicemus.

9. *Probatur deinde superior conclusio, de divisione inter prædicatum et subjectum.* — Atque hic discursus locum habet in omni alio accidenti alicujus substantiæ, si supponitur cognosci per dictam speciem a substantia. Nam semper cognoscitur per suam speciem perfecte, et quidditative, et intuitive, si existat, atque ita distincte, ut ipsa adhæsiō, et informatio, prout in se est, clare cognoscatur. Ideoque simpliciter, et sine compositione cognoscitur. Et in hoc est magna differentia inter nos, et Angelum, quia nos non solum per diversas, sed etiam imperfecte utrumque cognoscimus, species prædicatum et subjectum cognoscimus, et ideo indigemus compositione aliqua, ut unum esse aliud cognoscamus: ut, verbi gratia, licet albedinem intueamur sensu, nihilominus intellectus non intuetur clare, et ut in se est, unionem albedinis cum subjecto, et ideo ut distinctius rem cognoscat, diversum conceptum format de homine, et illi sic conceptu attribuit esse album per compositionem, ut in proprio loco ex professo videbimus.

10. Deinde probatur assertio in negationibus seu distinctionibus rerum per diversas species Angeli representatarum, quia potest Angelus simul conjungere per modum unius adæquati principii illas species ad eliciendum unum actum simplicem, quo cognoscat simul illa duo extrema inter se relata, et consequenter intueatur unum non esse aliud, ergo potest cognoscere simplici actu illam negationem, quam nos per divisionem componendo cognoscimus, ergo de facta ita cognoscit, quia est modus perfectior cognoscendi, et ideo illo utitur si potest. Consequentia sunt claræ. Et antecedens probatur, quia in illo modo operandi nulla est repugnantia, quia duæ qualitates distinctæ sæpe possunt conjungi ad componendum adæquatum principium alicujus actionis, et nostra imaginativa interdum ita operatur, ex speciebus montis, et auri, unum simplicem conceptum montis aurei eliciendo. Ergo multo

perfectius id poterit Angelus facere, si velit, quia ex parte potentiæ non deest virtus ad talem usum specierum, et ex parte objecti est sufficiens unitas ad unitatem actus, quia non absolute, sed respective, et per modum unius cognoscuntur.

11. Quod in hunc modum declaro, quia duobus modis potest Angelus simul cognoscere duas res distinctas per diversas species representatas. Primo absolutis conceptibus de unaquaque cognoscendo quid sit, secundo conceptu comparativo conferendo unam cum alia. Priori modo licet virtualiter (et ut ita dicam) in actu exercito cognoscat illas res ut distinctas, tamen formaliter, et directe non judicat unam esse, vel non esse aliam. Unde in hoc modo cognitionis nulla est compositio, nec divisio, sed sola pluralitas actuum simplicium, de quibus, an possint esse simul, paulo post videbimus. At vero posteriori modo directe cognoscit Angelus distinctionem talium rerum, et indicat unam non esse aliam, non componendo priores conceptus, nec modum aliquem novum illis adhibendo, sed unico simplici actu distinctionem intuendo. Quem actum habere potest Angelus etiamsi priores actus non habeat, sed ab illis cesset. Quia cum ratione habitudinis illas res cognoscat per modum unius objecti, quia non excedit virtutem luminis sui, potest etiam uti speciebus, per modum unius principii, et talem actum simplicem elicere.

12. *Prima, secunda, tertia et quarta objectiones.* — Sed objiciunt aliqui hoc esse effugium sine fundamento excogitatum: primo, quoniam Angelus non potest cognoscere plura simul, et unico actu, nisi quatenus per unam speciem representantur, secundum doctrinam D. Thomæ. Secundo quia de distinctione conceptuum formalium non possumus judicare, nisi ex distinctione specierum, ergo frustra et sine fundamento asseritur, aliquem esse simplicem conceptum, si a pluribus speciebus fit. Tertio quia alias etiam homo posset hoc modo negationem unius de alio simplici conceptu cognoscere, utendo pluribus speciebus per modum unius, ac proinde etiam homo non componeret. Quarto quia alias Angelus uno conceptu simul posset negare omnes res mundi de homine, quia non est major ratio de una quam de alia: consequens autem videtur falsum, quia non potest negare unum de alio nisi utrumque actu consideret, et etiam conferat, hoc autem de rebus omnibus simul facere non potest.

13. *Responsio.* — *Ad primam objectionem.* —

Sed hæc parum cogunt. Nam imprimis illud non dicitur sine fundamento: quia ipsa perfectio luminis angelici sufficienter nos inducit, ut illis hunc perfectum modum cognoscendi tribuamus. Quia si Angelus potest una simplici specie, et actu res distinctas perfecte cognoscere, tam absolute, quam comparate, ac subinde tam affirmative, quam negative, mirum non est, quod uno simplici actu possit per plures species diversas res inter se comparatas cognoscere, quoad negationem unius de alia. Quia ex naturali modo cognoscendi, et ex virtute luminis hoc maxime connaturale est Angelo, et sola distinctio specierum non obstat, quo minus Angelus per modum unius illis uti possit. Nam si phantasia nostra per plura phantasmata interdum concipere potest unum monstrum, vel rem fictam unico conceptu, quid mirum est quod Angelus ad intuentiam distinctionem rerum pluribus earum speciebus per modum unius uti possit. Unde ad primum respondetur, tunc Angelum non cognoscere plura simul, et unico actu, nisi per unam speciem, quando illa cognoscit perfecte, et singulas absolute cognoscendo, quantum potest, et omnem habitudinem inter illas exacte cognoscendo: at vero quando plura simul considerat secundum quid, id est, solum quantum necesse est ad cognoscendam distinctionem, et negationem unius ab alia. Nunquam D. Thomas negavit posse uti Angelos pluribus speciebus ad simplicem actum eliciendum: imo id in virtute docet, dum ait, Angelum simplici conceptu negare unum de alio quocumque, cum tamen alias doceat non habere Angelos unam simplicem speciem rerum omnium.

14. *Ad secundam objectionem.* — Ad secundum respondetur non recte distingui conceptus formales ex speciebus, vel saltem non semper, nec adæquate, sed ex objectis propriis formalibus distinctionem sumendam esse. Unde si in objecto sit sufficiens unitas, et virtus potentiæ sit sufficiens, sola distinctio specierum non sufficiet ad distinguendos, vel multiplicandos actus: quia possunt sumi ut partialia principia unum adæquatum componentia. Et ita est in præsentibus, quia hoc objectum comparativum, hoc non est illud, vel est distinctum ab illo, habet sufficientem unitatem, et lumen angelicum habet virtutem sufficientem, ut unico, et simplici motu ad totum illud attendat, et ideo non impeditur propter distinctionem specierum.

Ad tertiam objectionem. — Ad tertium non desunt, qui etiam illum modum comparativi

actus simplicis in hominis iudicio admittant, sed quia non est commune, et quia illo posito difficile est salvare compositionem in intellectu humano dividente, vel differentiam inter illum, et Angelum explicare, ideo nunc illa responsione non utimur, nec illam improbamus, sed in tractatum de Anima examinandam remittimus. Et respondemus negando sequelam, quia intellectus humanus est multo imperfectior, et non potest tam facile uti pluribus speciebus ad eliciendum simplicem actum iudicii inter multa, quia non habet virtutem ad directe tendendum, et attendendum ad multa per simplicem actum, quam Angelo negare non possumus. Et fortasse etiam impeditur homo ex conversione ad phantasmata ut suo loco dicitur.

15. *Ad quartam objectionem.*—Ad quartum, si intelligatur consequens de negatione omnium rerum distincta, et expressa, sic neganda est sequela propter rationem in ipso argumento factam. Quia lumen angelicum non sufficit ad considerandas simul omnes res distincte, ut illas inter se conferat, non solum per simplicem actum, verum etiam neque per plures, ut postea dicemus: duas autem res facile potest illo actu considerare, et per simplicem actum distinctionem earum iudicare, et cognoscere. Si vero sequela intelligatur de cognitione confusa ex parte alterius extremi, sic conceditur sequela: potest enim Angelus eodem actu, quo hominem cognoscit, iudicare expresse, ac formaliter hominem non esse quodcumque aliud ens: seu non esse irrationale, nec pure intellectuale, quia hoc modo concipere alia omnia simul confuse, cum distincto conceptu unius, non excedit virtutem Angeli. Videtur tamen probabile, hoc etiam non fieri ab Angelo per solam hominis speciem sine aliquo concursu, et iuvamine aliarum specierum. Quia hic actus includens in objecto hanc negationem formalem, et expressam, distinctus est ab actu simplici, quo absolute cognoscitur quid sit homo, vel quid de illo affirmetur, nulla distinctione facta ab aliis, sive distincte, sive confuse cognitis. Si autem objectum est diversum, ergo et actus debet esse aliquo modo diversus, quia extenditur ad quamdam negationem expresse cognoscendam, quæ per alium non consideratur, ergo etiam necessarium est, ut præter speciem hominis, aliqua alia ad illum actum concurrat. Dici tamen posset, ex vi solius speciei hominis posse distincte cognosci, et iudicari, quidquid non habet differentiam ultimam hominis non esse

hominem, et ita speciem hominis sufficere ad illum actum, et consequenter actum adæquatum illi speciei semper includere distinctam cognitionem illius negationis, seu divisionis ab omni alia re, quæ tali differentia caret. His ergo modis facile intelligitur non indigere Angelum compositione conceptum prædicati, et subjecti, ut affirmationem eorum, vel negationem cognoscat.

16. *Denique probatur conclusio excludendo in Angelis distinctionem inter apprehensionem et iudicium.*—Denique quod multo minus indigeat compositione ex apprehensione et iudicio, quam aliqui in humana cognitione ponunt, probatur, quia ubi non est distinctio, nec compositio esse potest, sed in cognitione evidente angelica non distinguitur apprehensio a iudicio, ergo nulla potest ibi esse compositio ex apprehensione et iudicio. Minor, reliqua enim clara sunt, probatur, quia apprehensio nihil aliud est quam conceptus rei apprehensæ, sed hic conceptus in Angelo naturaliter formatur per proprias species rerum, et cum evidentia veritatis, estque de rebus ipsis prout in se sunt, et videndo clare quid sint, vel quid non sint, ergo ille conceptus intrinsece, et essentialiter est cognitio talis veritatis, et consequenter est iudicium, quia iudicare nihil aliud est, quam cognoscere hoc esse vel non esse tale. Et confirmatur, nam hac ratione visio beatifica simplicissime, et sine ulla compositione simul est apprehensio, et iudicium, quia est conceptus Dei prout in se est, per quem videtur clare quidquid de Deo affirmari, vel negari potest, et idem est de actu, quo Angelus cognoscit seipsum, et eadem ratio est de aliis. Nec in parte ulla specialis difficultas esse videtur.

17. *Secunda conclusio.*—*Cognitio angelica circa res inevidentes indiget probabiliter compositione.*—Dico secundo in his, quæ Angelus non cognoscit evidenter, probabile est cognoscere componendo, seu conferendo diversos conceptus, atque etiam apprehensionem, et iudicium, ad eum modum quo in nobis componi possunt. Istam assertionem admittere debent illi theologi, qui aliquem discursum in Angelis admittunt, quos referemus capite sequenti: nam est eadem ratio, cum discursus non sit sine compositione, et utriusque radix eadem sit, ut recte dixit D. Thomas, dicta quæst. 58, art. 4. Unde probari potest assertio ratione ejusdem D. Thomæ in eodem articulo a contrario inducta. Ideo enim homo componit, et dividit, quia intellectus ejus non statim in apprehensione alicujus primi objecti potest

inspicere, quidquid virtute in eo continetur, quod contingit ex debilitate luminis in nobis, sed ad hunc modum comparatur intellectus angelicus ad ea, quæ evidenter cognoscere non potest, ergo respectu illorum est capax compositionis, et æque ac intellectus humanus illa indiget. Consequentia tenet a paritate rationis. Minor autem probatur primo, et præcipue in supernaturalibus, quamdiu supernaturale lumen evidenter non revelantur, quia tunc ad talia prædicata cognoscenda lumen naturale angelicum valde debile est, et non solum non potest in subjectis apprehensio prædicata inspicere, verum etiam nec de illis per medium aliquod ea evidenter cognoscere, ergo respectu illorum habet Angelus eandem causam, et radicem compositionis.

18. Deinde idem cernitur in futuris contingentibus, quia etiam ad illa cognoscenda debile est lumen angelicum, quia non potest illa in seipsis cognoscere. Ergo in prima apprehensione talis causæ, etiamsi perveniat ad quidditativam cognitionem ejus, non statim inspiciet Angelus quid factura sit, ergo uti debet compositione ad prædicandam talem actionem futuram de tali causa. Tandem in actibus etiam internis mentis, jam factis, et non manifestatis, habet locum ratio, quia etiam ad illa cognoscenda in eo statu, est impotens Angelus. Et licet illa impotentia proprie non proveniat ex debilitate luminis, sed ex defectu speciei, hoc sufficit, ut Angelus, quamdiu caret tali specie, non possit intueri tale prædicatum in subjecto simplici actu, ergo si per conjecturam velit talem actum tali personæ tribuere, vel ab ea illum removere, oportet, ut componendo, vel dividendo id faciat, quia formaliter eadem subsistit ratio. Igitur in his omnibus difficile est discrimen inter humanum, et angelicum intellectum assignare.

19. *Probatur secundo eadem conclusio.*—Secundo declaratur præcipue, ac probatur assertio, de compositione, quæ inter apprehensionem, et iudicium considerari potest in homine, nam eadem servata proportione invenitur in Angelis quoad materiam dictam, quam vocare possumus excedentem evidentiam angelicæ cognitionis: nam in tota illa materia, stante apprehensione objecti complexi, Angelus non necessario assentit, ergo datur ibi eadem ratio distinctionis inter apprehensionem, et iudicium, quæ in homine invenitur, et consequenter eadem etiam ratio compositionis completæ cognitionis ex apprehensione, et iudicio. Antecedens explicatur optime in fide

divina, et inde potest facile applicari ad fidem angelicam, seu fundatam in auctoritate creata, et ad opinionem ex conjecturis conceptam. Nam Angelis prius fuit proposita hæc veritas fidei credenda, Deus est trinus, et unus, prius (inquam) saltem ordine naturæ, et subsistendi consequentia, quia necesse est, ut fidem, auditus fidei præcedat; ut dicitur Rom. 10, auditus autem est per fidei propositionem, et stante propositione, et auditu potest non subsequi fides, quia libera est. Præcedit ergo illius veritatis propositio, ergo præcedit apprehensio illius veritatis credibilis, quia ex propositione fidei illa apprehensio vel conceptio proxime generatur, et videtur fieri cum compositione quod ostenditur, applicando superiorem rationem, quia in apprehensione Dei, non statim inspicitur in eo, quod trinus sit, et ideo necessarius videtur novus conceptus formalis, et compositio ad apprehendendum hoc totum, Deum esse trinum. Post hæc autem sequitur fidei assensus, qui adjunctus illi apprehensioni complet cognitionem obscuram illius veritatis. Qui assensus, actus distinctus videtur ab apprehensione, tum quia est separabilis ab illa, tum quia esse potest supernaturalis in substantia, licet apprehensio sit naturalis in entitate, tum quia est nova determinatio intellectus libera. Et non immerito dicitur componi cum apprehensione, quia informat illam, et quasi connectit perfecte illius extrema respectu assentientis. Ergo hac ratione videtur etiam esse compositio in mente angelica, non minus, quam in humana. Et idem discursus fieri potest in fide humana vel angelica, qualis est illa quam habent dæmones, qui credunt, et contremiscunt, et in assensu opinativo, quem Angelus ex natura rei loquendo habere potest, et Angeli mali sæpe habent, quantum conjectare possumus. Supponit autem hic discursus distinctionem aliquam inter apprehensionem, et iudicium, et consequenter compositionem. De qua nunc solum dicimus ita esse in Angelis, quoad has materias, sicut in homine: quomodo autem in homine hæc distinctio, et compositio invenitur, in tractatu de Anima explicabimus.

CAPUT XXXIII.

UTRUM IN ANGELIS COGNITIO PER DISCURSUM INVENIATUR.

1. *Prima sententia Angelos discurrere, etiam circa naturalia, et evidentia.*—In hoc puncto